Щоб ніхто не міг здогадатись, про яку особу йде мова, назвемо її пані Ансер.

Це була одна з тих паризьких комет, які лишають по собі немовби довгий вогняний слід. Вона писала вірші та новели, мала поетичне серце і була до того ж напрочуд вродлива. Вона приймала у себе лише видатних людей, із тих, кого називають звичайно "королями" в тій або іншій галузі. Бувати в неї в домі — давало право на титул особливо цікавої, розумово витонченої людини; принаймні такого значення надавали звичайно її запросинам.

Чоловік її відігравав роль темного сателіта. Бути зірці за чоловіка — справа зовсім нелегка. Проте йому щасливо спало на думку утворити державу в державі, здобути й для себе певної поваги, щоправда, другорядної; отже, коли дружина його вітала у себе гостей, бували гості й у нього; то був окремий гурток, що цінував господаря більше, ніж блискучу дружину, і з більшою увагою дослухався до його речей.

За фах він узяв собі землеробство, кімнатне, так би мовити. Адже є й кімнатні полководці, що родяться, живуть і вмирають на круглих шкіряних кріслах військового міністерства; кімнатні моряки — загляньте до міністерства морського; кімнатні колонізатори тощо. Правда ж так? Він студіював землеробство, але студіював його глибоко у зв’язку з іншими науками, політичною економією, мистецтвами, — слово "мистецтво" прикладають тепер до всього на світі, "Мистецькими витворами" називають навіть потворні, жахливі залізничні мости. Нарешті він досяг того, що про нього казали: "Це голова!.." Його цитували по спеціальних журналах, а жінка добилася для нього призначення до певної комісії при міністерстві землеробства.

Цієї скромної слави було з нього досить.

Ніби для того, щоб зменшити витрати, він запрошував своїх приятелів на ті саме дні, коли дружина вітала своїх, і вони тоді змішувались — чи, точніше, утворювали дві групи. Господиня, зі своїм почтом із артистів, академіків, міністрів, перебувала в залі, схожому на галерею, умебльовану і оздоблену в стилі ампір, а господар та його друзі "землероби" розташовувались у меншій кімнаті, куди виходили' звичайно курити. Пані Ансер ту меншу кімнату називала з іронією "агрономічним салоном".

Ці два табори були різко один від одного відмежовані. Хазяїн — не з ревнощів, правда, — заходив іноді до тієї, мовляв, "академії", де — він гостям, а вони йому сердечно стискали руки; але до "агрономічного салону" "академія" ставилася з безмежним презирством, і рідко коли котрийсь із королів науки, думки чи ще там чогось заходив у компанію з "землеробами".

На вечірки ці витрачалися небагато: чай та до нього торт — от і все. Господар спершу обстоював два торти: один — для "академії", другий — для "землеробів"; але господиня справедливо зауважила, що тоді б надто підкреслилось існування двох таборів, двох партій та різне до них ставлення, і пан Ансер не дуже наполягав. Отже, подавали лише одного торта, котрим пані пригощала спершу "академію", а потім він переходив до "агрономічного салону".

Незабаром цей торт зробився для "академії" об’єктом дуже цікавих спостережень. Пані Ансер ніколи не краяла його сама. Ця роль припадала щоразу комусь із уславлених гостей. То була вельми пожадана, вельми висока честь, яка тривала місяців зо два, зо три, рідко коли довше; і помітили, що цей привілей — "краяти торт" — сполучений був із цілою низкою інших принадних прав, що він призводив до яскраво виявленого королювання, чи, певніше, віце-королювання.

Той, кому випадала ця честь, говорив звичайно владно, упевнено, голосно; і всі милості та ласки господині дарувалися йому — всі без винятку.

Таких обранців у тісному, інтимному товариському колі називали тихенько "фаворитами торта", кожне нове обрання спричинялося в "академії" до певної революції. Ніж — був то скіпетр, торт — емблема; кому пофортунить, було, досягти цих клейнодів, того вітали й поздоровляли. "Землероби", ті ніколи не різали торта; та й чоловікові була до того загороджена дорога, хоча він і їв собі свою частку.

Ласий кавалок розділяли то поети, то художники, то романісти. Відомий музикант деякий час розподіляв порції; а потім на місце його став дипломат. Інколи не такий відомий та визначний чоловік, зате елегантний і витончений, один з-поміж тих, кого називають, відповідно до епохи, справжніми джентльменами, кавалерами, денді чи ще як там, діставав і собі право на символічний торт. Кожен такий тимчасовий король під час свого недовговічного, ефемерного панування виявляв особливу шанобу до господаря; а зійшовши з трону, передавав ножа своєму наступникові і змішувався знову з юрбою поклонників і шанувальників "прекрасної пані Ансер".

Так тривало довго, дуже довго. Але ж комети не завжди світять однаково. Все на світі старіється. Дедалі охота краяти торта підупадала; бувало, що дехто вже й завагається, коли йому простягнуть таріль з тими ласощами; цей обов’язок, такий колись пожаданий, не дуже тепер принаджував; виконували його вже трохи швидше і не так пишалися ним, як колись.

Пані Ансер щедро розсипала усмішки та ласкаві слова й погляди, та — лишенько! — ніхто вже не мав тієї охоти до краяння! Нові гості просто-таки ухилялись від цієї честі. Давні "фаворити" один по одному виходили знову на арену, як позбавлені трону монархи, котрим пощастило на якийсь час знову взяти до рук владу. Потім обранці почали з’являтись рідше й рідше, і випав навіть такий місяць, коли краяв торта — диво дивне! — сам пан Ансер; потім і він ніби втратив до того смак, і якогось вечора гості побачили, що пані Ансер, прекрасна пані Ансер, мусить різати торт сама.

Це, очевидно, було їй дуже не до вподоби, і наступного дня вона так узялася до одного із запрошених, що той не насмілився відмовитись.

Таємниче значення торта було, проте, надто відоме, тому всі позирнули один на одного стурбованими, засмученими поглядами. Власне, краяти торт — то, звичайно, була річ не важка, але привілеї, сполучені з цією роллю, тепер уже жахали; отже, тільки-но з’явився таріль із солодким, "академіки" в безладді метнулись до "агрономічного салону", ніби шукаючи захисту в хазяйчиного чоловіка, що все собі усміхався приязно, і коли пані Ансер, прикро вражена, показувалася в дверях із тортом в одній руці, а ножем у другій, всі згуртовувались круг її чоловіка, неначе ставали під його оборону.

Пройшло кілька років. Ніхто більше не краяв торта. Проте давня звичка примушувала ту, кого, як і раніше, люб’язно називали "прекрасна пані Ансер", щовечора шукати оком відданого, котрий би взяв ножа, — і кожного разу бувало те саме: загальна, замаскована різними хитрощами та маневрами втеча, аби уникнути готового злетіти з її у от прохання.

Але от одного разу до кола гостей потрапив молодий хлопець, невинний і недосвідчений. Він не знав таємниці, захованої в торті; коли подали ті ласощі і всі кинулися врозтіч, а пані Ансер взяла у слуги таріль, він собі й не рушив зі свого місця.

Вона, думаючи, може, що йому все відомо, усміхнулась і промовила розчуленим голосом:

— Чи не ласка ваша, любий пане, розрізати цього торта?

Радий з такої честі, він поквапно зняв рукавички.

— Аякже, аякже, пані, з охотою.

Віддалік, із кутів, із розчинених дверей "агрономічного салону" дивилися на нього вражені, здивовані обличчя. А як побачили, що юнак ріже торт без ніякого вагання, то всі жваво зійшлися знову до столу. Один старий поет, охочий до жартів, ударив неофіта по плечу.

— Браво, юначе, — шепнув він йому.

Всі з цікавістю розглядали відважного. Сам чоловік, здавалось, був здивований. Щодо молодого гостя, то він вельми чудувався з тієї уваги, якою раптом його оточили, а надто не міг добрати, звідки у господині виникла раптом до нього така ласкавість, така очевидна прихильність і ще й вдячність.

Та кінець кінцем він, здається, здогадався.

Коли й де саме вдалось йому все те зрозуміти? Ніхто не знає. Та як прибув він наступного вечора, то мав вигляд дуже стурбований, майже засоромлений і неспокійно поглядав навкруг себе. Надійшла година пити чай. Увійшов слуга. Пані Ансер, радо всміхаючись, узяла таріль і почала шукати очима свого друга; та він устиг зникнути, як дим. Вона тоді метнулась його шукати і знайшла незабаром у найдальшому кутку "агрономічного салону". Узявши під руку її чоловіка, він розпитував тужливим, неспокійним голосом про засоби боротьби з філоксерою.

— Пане любий, — промовила вона, — чи не ласка ваша покраяти цього торта?

В бідолахи аж вуха почервоніли, і він пробурмотів щось невиразне, зовсім втративши тему. Тоді і пан Ансер, порушений жаііем, звернувся до дружини:

— Люба моя, ти б дуже добре зробила, якби не перебивала нам розмови. У нас саме зайшла мова про рільництво. Скажи покраяти твого торта Батістові.

Відтоді ніхто з гостей вже не краяв торта пані Ансер.